

A MISZON, AZ INION ÉS A TÁRSADALOMTUDOMÁNYI EGYÜTTMŰKÖDÉS

GAPOCSKA, M. P.

A Szovjetunió Tudományos Akadémiája Társadalomtudományi Információs Intézete (INION) igazgatóhelyettese Budapesten elhangzott előadásának rövidített szövege.

A tudományos-technikai forradalom korában bekövetkezett információ-robbanás, a tudományos kiadványok számának folytonos növekedése világszerte ráirányította a figyelmet a tudományos információ kérdéseire. Az utóbbi években különösen szembeszökő egy viszonylag új irányzat – a társadalomtudományi információ kialakulása és fejlődése.

Az információcsere fontos része a szellemi kultúra területén folyó együttműködésnek. Ezért a csere valódi célja csak akkor valósulhat meg, ha az a tudományos és társadalmi haladás eszméit szolgálja. Az együttműködési politika különböző területeken – köztük a szellemi értékek terén – ma már a kapitalista országokban is egyre több és több követőre talál.

A szocialista országok tudományos akadémiái közötti sokoldalú tudományos együttműködésről szóló 1971-es Egyezménynek megfelelően, 1976 júniusában Moszkvában megállapodást írtak alá Bulgária, Csehszlovákia, Lengyelország, Magyarország, Mongólia, az NDK és a Szovjetunió tudományos akadémiájának képviselői a MISZON (Mezsdunarodnaja informacionnaja szisztema po obszseszvennum naukam) létrehozásáról.

A MISZON tevékenységét az Egyezmény és a MISZON Tanácsa által elfogadott dokumentumok szabályozzák. A MISZON Tanácsába minden tagország a kijelölt országos szerv vezetőjét delegálja. A MISZON Tanácsa meghatározza a tudományos tevékenység fő irányait, formáit, a munkamódszereket, áttekinti a MISZON tevékenységére vonatkozó terveket és megállapítja az információszolgáltatás módját.

A MISZON felhatalozott a tagországok állami szervei, társadalmi szervezetei, a tudományos és felsőoktatási intézmények, valamint a nemzetközi szervezetek és más intézmények. A MISZON felöleli a társadalomtudományok egészét, elsősorban azonban azokat a tudományágakat, amelyeknek a szocialista országok és népeik társadalmi-politikai, ideológiai és kulturális fejlődése szempontjából van nagy jelentősége.

A Lengyel Tudományos Akadémia meghívására 1976 októberében Varsóban tartották a MISZON Tanácsának első ülését, melyen összehangolták a tagországok tudományos tájékoztatási központjainak a MISZON keretében folytatandó sokoldalú együttműködésére

vonatkozó terveit. A MISZON Tanácsának második ülése (Szófia, 1977 június) napirendjén a MISZON automatizált információs rendszere koncepciójának a megvitatása szerepelt.

A MISZON működésére vonatkozó terv az együttműködést két fő irányban kívánja fejleszteni. Az első az információs szerek együttműködésének kiszélesítése és elmélyítése az információs kiadványok hagyományos módszerekkel történő válogatásában, beszerzésében, tudományos feldolgozásának cseréjében, valamint kiadásában, míg a másik irány az automatizált információs rendszerek kidolgozása, bevezetése és a MISZON egységes automatizált információs rendszerébe való összefogásuk.

A MISZON keretében munkálatok folynak közös bibliográfiai kiadványok, tematikus referáló gyűjteményes kötetek előkészítésére, valamint a referáló kiadványok módszertani kérdéseinek kidolgozására. Fokozódik a tagországok részvétele a MISZON vezető szerve, az INION (Institut naucnoj informacii po obscsesztvennum naukam) referáló kiadványainak készítésében, ami elsősorban az egyes országokban kiadott valamennyi jelentős társadalomtudományi műről részletes referátum készítését és megküldését jelenti. A legközelebbi évek együttműködésének eredményeként közös információs kiadványok jelennek meg – három bibliográfiai évkönyv és tíz referáló kiadvány –, melyek a világban végbemenő fejlődés, a szocialista országok fejlődése, valamint az eszmei harc aktuális kérdéseivel foglalkoznak. Közös munka eredménye „A Nagy Október hatvan éve” c. kiadásra előkészített referáló gyűjteményes kötet is.

A MISZON fejlesztése során nemzetközi információs alrendszerek létrehozását tervezik főirányok és speciális társadalomtudományi információs típusok szerint. A MISZON fejlesztésénél számolni kell a társadalomtudományi információ sajátosságaival (melyek részben a társadalomtudományi dokumentumok sajátosságaiból fakadnak), valamint a komplex problémák és az interdiszciplináris kutatások jelentőségének és volumenének állandó növekedésével. Az eddigi munka gyakorlata alapján merült fel az a probléma, hogy noha az egész irodalmi „áradtból” a legfontosabb és leginkább koncepciózus műveket kell kiválasztani a referáló és analizáló információ céljaira, ezzel egyidejűleg biztosítani kell a tudományos állományok összességének ellenőrzését is.

A társadalomtudományi referatív információnál, ha nemcsak jelzésül szolgál, hanem az elsődleges forrásokat is helyettesíteni kívánja fontos, hogy az adott műben elemzett problémák felsorolása mellett a referens tömören, a szubjektív értékelés mellőzésével tárja fel az adott koncepció új oldalait és kapcsolatát a korábbi művekkel. Nem csupán a szerző alapvető következtetései vannak jelentősége, hanem ugyancsak érdekes a kutatás logikája, a szerző érveinek rendszere és álláspontja a vitás kérdésekben, mivel ezek által jut kifejezésre az adott koncepció helye a társadalmi-ideológiai és metodológiai struktúrában. Időnként elvi jelentősége lehet a műben felhasznált okirati jellegű, vagy egyéb források jellemzésének is.

A referatív informálás szempontjából fontos a tematikus és a retrospektív megközelítés, melyek végül is teljesebb ismeretet adnak az adott kérdérről az érintett területen folyó kutatások fejlődéséről, főleg akkor, ha a társadalomtudományok

terén folyó interdiszciplináris kutatásokról és komplex problémákról van szó.

A MISZON a szocialista országok együttműködésében a sokoldalúság elvének előnyeit testesíti meg. S e téren nemcsak a szintetizáló információk létrehozásának gyorsabb és gazdaságosabb módszeréről van szó, hanem arról is, hogy a kölcsönös információcseré folyamatában minden ország hozzájárulásának egyedülálló értéke van. A nemzeti központok felelőssége az együttműködéssel szemben abban nyilvánul meg, hogy valóban a nemzetközi jelentőségű tudományos publikációkat, elméleti, koncepcionális, a tudományfejlődés új tendenciáival kapcsolatos közleményeket választják ki ismertetésre. A nemzeti szerveknek ez a funkciója semmilyen más tevékenységgel nem helyettesíthető.

A MISZON tapasztalatai azt mutatják, hogy a sokoldalú együttműködésben kezdettől fogva megfigyelhető bizonyos munkamegosztás; a részmunkák koordinálását az adott területen már jelentős tapasztalatokkal rendelkező országok vállalták magukra. Így a tudománypolitikával kapcsolatos közös munkát a Lengyel Tudományos Akadémia Tudományos Információs Központja koordinálja, a társadalompolitika szervezésével kapcsolatos munkákat a bolgár tudósok, a világgazdasági problémákat az NDK Információs Központja gondozza, az interdiszciplináris kutatásokkal kapcsolatos információs problémák kérdésköréből a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára készíti elő a tanácskozást, míg a technikai eszközöknek az együttműködési programban történő felhasználásával foglalkozó tanácskozást a csehszlovák kollegák szervezik, stb.

A MISZON teljes kifejlődése szakaszosan történik. Az első szakaszban a rendszer a különféle – országos feltételek között már alkalmazott – módszerek, szervezeti formák és eszközök felhasználásával működik. Ugyanakkor előkészítő munkálatok folynak a legfontosabb technológiai műveletek automatizálására. A későbbiekben a MISZON automatizált rendszerként működik, a számítógép mellett más korszerű eszközök széleskörű felhasználásával.

A társadalomtudományok valamennyi publikált forrástípusát különféle adathordozókon dolgozzák fel, biztosítva az egységességet, a lingvisztikai és műszaki eszközök kompatibilitását és a matematizálást.

A MISZON Tanácsa ez év júniusában Szófiában megtartott második ülésén a MISZON automatizált információs rendszerére vonatkozó fő tételeket egyeztették. Fő célok:

- az információs szolgáltatás minőségének és hatékonyságának fokozása;
- a feldolgozó munka termelékenységének növelése nemzeti és nemzetközi szinten;
- közreműködés a sokoldalú nemzetközi társadalomtudományi együttműködés feladatainak megoldásában gyors, pontos, kompatibilis információs szolgáltatás bizottsítása révén;
- racionális nemzetközi munkamegosztás alapján az indokolatlan kettőzések elkerülése a feldolgozásban;
- a tájékoztatási feladatok megoldásának meggyorsítása;
- a tagországok dokumentumfeltárára fordított kiadásainak csökkentése az egyszerű feldolgozás, valamint a géppel olvasható és mikrohordozókon lévő információk cseréje révén;
- a tájékoztató kiadványok színvonalának emelése.

A rendszer i n p u t j á t a MISZON vezető szervének (INION), a nemzeti szerveknek, a MISZON bázisszerveinek az információi képezik, valamint azok az információk, melyeket az országos, a szak- és egyéb könyvtárak biztosítanak, beleértve a géppel olvasható hordozókon lévő nemzeti bibliográfiákat is.

A rendszer o u t p u t j á t azok az információk alkotják, amelyek lehetővé teszik:

- a szelektív információterjesztést,
- tájékoztató kiadványok kiadását,
- adatbázisok kialakítását retrospektív kutatáshoz,
- másolatok készítését az elsődleges forrásokról.

A MISZON Tanácsa által elfogadott koncepció és működési terv alapján a MISZON vezető szerve, az INION:

- irányítja a Rendszer ki d o l g o z á s á t és működését,
- biztosítja a Rendszer létrehozására irányuló tudományos kutatómunka koordinálását,
- a nemzeti szervekkel közösen kidolgozza az információk gyűjtésére, kiválasztására és feldolgozására vonatkozó normatív-műszaki és módszertani anyagokat, beleértve a technológiával, a lingvisztikai és matematikai kérdésekkel valamint a műszaki eszközökkel kapcsolatos kérdéseket is;
- szervezi a szintetizáló információk létrehozását és szétküldésüket a kijelölt nemzeti szervekhez;
- feldolgozza és rendszerezi a MISZON-hoz nem tartozó országokban publikált legfontosabb dokumentumokat, információkat;
- szervezi a MISZON adatbankját.

A MISZON rendszerének megteremtéséhez még egy sor kutatói és fejlesztési munkát kell elvégezni, számos szervezési-műszaki intézkedést kell végrehajtani.

Az INION a Szovjet Tudományos Akadémia viszonylag fiatal intézménye, 1969-ben hozták létre Moszkvában. Fennállásának néhány éve alatt az ország jelentős tudományos információs központjává fejlődött. Megalakítására azért volt szükség, mert egyrészt a társadalomtudományok szerepe a fejlett szocialista társadalomban jelentősen megnövekedett, másrészt biztosítani kellett a rendszeres információszolgáltatást a világ társadalomtudományi irodalmáról. Az INION olyan k o m p l e x t u d o m á n y o s i n t é z m é n y , melyben a különféle társadalomtudományi ágak tudósai tevékenykednek. Az intézet feladata a társadalomtudományi irodalom gyűjtése és feldolgozása – elsősorban a tudományos kommunizmus, a filozófia, a közgazdaságtan, történelem és a jogtudomány terén.

Az INION vezette társadalomtudományi információs rendszer f e l a d a t a a világ szakirodalmáról különféle szintű kurrens és retrospektív információk biztosítása. Különböző sorozatokban évente mintegy 250–270 ezer dokumentum adatait tárja fel, melyek részben a Szovjetunió népeinek nyelvén, másrészt 35 idegen nyelven jelennek meg. Két

referáló folyóiratának – „A társadalomtudományok a Szovjetunióban” és „A társadalomtudományok külföldön” – 16 sorozata a legjelentősebb társadalomtudományi szakirodalomról nyújt tájékoztatást tudományterületek szerinti csoportosításban, mint pl. „A tudományos kommunizmus problémái”, „Filozófiai tudományok”, „Történelem”, „Nyelvtudomány”, „Irodalomtudomány” stb. „A társadalomtudományok külföldön” c. folyóiratnak olyan sorozatai is megjelennek, mint pl. „Tudományszervezés”, „A keletkutatás és az afrikanisztika”, stb.

Az INION-hoz tartozik a Szovjetunió Tudományos Akadémiája t á r s a d a l o m t u d o m á n y i a l a p k ö n y v t á r a , melyet 1918-ban alapítottak, s mely igen gazdag tudományos értékű dokumentumanyaggal rendelkezik, könyvekkel, periodikumokkal, összesen mintegy 10 millió egységet tartalmazó állománnyal. Az intézet szakkatalógusa alapján – amelynek egyedülálló társadalomtudományi k e r e s ő a p p a r á t u s a van – a tudományág bármely kérdésének tanulmányozásához megtalálható valamennyi releváns dokumentum, a dokumentum típusától függetlenül. A katalógusban több mint 200 ezer tárgyszó szerepel.

Az INION számos könyvtárral és tájékoztatási intézménnyel áll nemzetközi c s e r e k a p c s o l a t b a n , csak Európában több mint 1000 szervezettel folytat rendszeres cserét (ebből 636 működik a szocialista országokban). Az állomány gyarapításának fontos forrása a vétel, az intézet a világ 115 országából vásárol könyveket. Az INION számos nemzetközi fórumnak, szakirodalmi kiállításnak a megrendezését, lebonyolítását biztosítja.

Külön kell szólni az INION-nak a m a g y a r i n t é z m é n y e k k e l , mindenek előtt a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárával f o l y t a t o t t e g y ü t t m ű k ö d é s é r ő l . Az együttműködési formák, amelyek a tudományos irodalom kölcsönös, jobb megismerését teszik lehetővé, igen változatosak.

Legteljesebben tartalmazza a magyar nyelvű és a magyarra fordított irodalmat az INION által kiadott, havonta 28 sorozatban megjelenő bibliográfiai kiadvány, mely a Szovjetunióban és külföldön is előfizethető, de külföldre csere útján is terjesztik.

Az INION kiadásában 1956 óta havonta megjelenik egy Magyarországra vonatkozó bibliográfia monográfiákat, tanulmánykötetek és folyóiratok cikkeit, recenziókat és egyéb dokumentumokat közöl. A kiadvány alapján, mely gyakorlatilag az ország minden felsőoktatási intézményébe és legnagyobb könyvtáraiba eljut (példányszáma eléri a 450-et), lehetőség nyílik a mai Magyarországról, annak társadalmi, politikai ill. gazdasági és kulturális fejlődéséről, nemzetközi kapcsolatairól és történelmi múltjáról való tájékozódásra. A periodikum információértékének növelése és átfutási idejének csökkentése céljából megegyezés jött létre az MTA Könyvtárával, melynek értelmében a könyvtár az INION-ba nem járó folyóiratok cikkeiről és a be nem szerzett könyvekről annotált bibliográfiákat állít össze.

Az MTA Könyvtára rendszeresen megküldi az INION-nak az MTA társadalomtudományi folyóirataiban publikált cikkek bibliográfiai leírását, rövid annotációját, s ennek alapján referátumot lehet rendelni a „Társadalomtudományok külföldön” c. folyóirat megfelelő sorozatai számára a Magyarországon kiadott legfontosabb szakirodalomról.

A referáló tájékoztatást az MTA Könyvtára az MSZMP KB Társadalomtudományi Intézettel együttműködve végzi.

A szovjet-magyar tudományos kapcsolatok egyik formája a könyvcseré, jelenleg az INION 37 magyar szervezettel áll cserekapcsolatban, köztük az MTA Könyvtárával, az MSZMP KB Társadalomtudományi Intézettel, 8 akadémiai intézettel, a budapesti, szegedi és debreceni egyetemi könyvtárakkal, a legjelentősebb fővárosi könyvtárakkal. A két ország közötti csere volumenét a következő adatok jellemzik: 1957-ben Magyarországról 705 könyv és 610 folyóirat érkezett, a Szovjetunió 1095 könyvet és 2060 folyóiratot küldött. 1977 első felében 520 könyv és 662 folyóirat érkezett Magyarországról 1328 könyvért és 2068 folyóiratért, valamint 621 INION kiadványért cserébe. 1976-os adatok szerint a Szozjuzpecsat' ügynökségen keresztül az INION 36 magyar szervezetnek 132 szovjet folyóiratot küld rendszeresen, Magyarországról pedig 188 folyóiratot kap.

A Szovjetunióba érkező magyar irodalom fellelhető az ország legjelentősebb könyvtárainak a katalógusaiban. Az INION évente állományba vett anyagát (több mint 1000 könyv és 2000 folyóirat) kiállításokon mutatja be, bekerül az intézet tájékoztató apparátusába és kiadványaiba. A magyar szakirodalom megtalálható az INION aktuális kérdéseket tartalmazó tematikus bibliográfiáiban is.

A társadalomtudományok területén folyó együttműködés a közös tevékenység különböző formáit hívta életre (kölcsonös fordítás, recenezálás, közös konferenciák, szimpóziumok és értekezletek szervezése, közös részvétel nemzetközi rendezvényeken). Az utóbbi évekre jellemző az aktuális problémák közös kidolgozása, közös kiadványok megjelentetése.

1969–1977 között a Szovjetunióban 173 magyar-szovjet közös társadalomtudományi kiadvány látott napvilágot, melyek közösen végzett kutatásokról számolnak be. Ez a szám fokozatosan növekszik; míg 1969-ben 7 közös kiadvány jelent meg, addig 1974-ben 22-t, 1976-ban pedig már 33-at publikáltak.

A Chalmers University of Technology
könyvtárának útmutatójából